

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

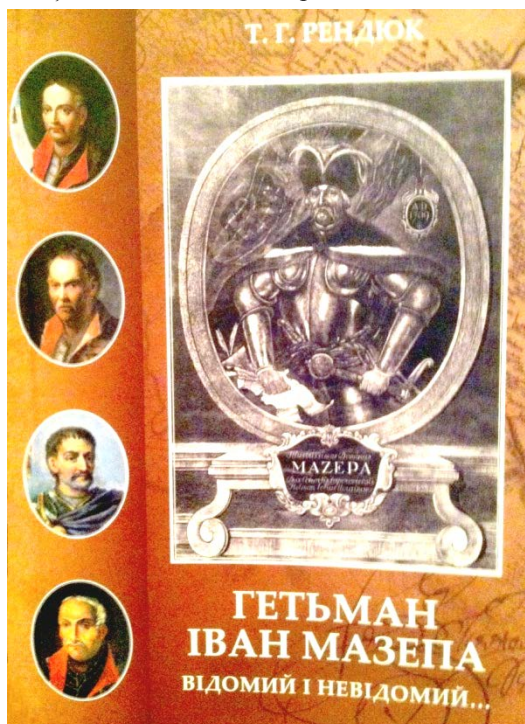
TEOFIL GHEORGHIEVICI RENDIUK, *Hatmanul Ivan Mazepa - cunoscut și necunoscut*, Ed. Adef, Kiev, 2010, 445 p., 35 planșe cu ilustrații.

Autorul, Teofil Gheorghievici Rendiuk, doctor habilitat în istorie, laureat al Concursului Internațional „Avem aceleași rădăcini”, autor a peste 450 lucrări de specialitate, ministru extraordinar și plenipotențiar al Ucrainei în România, la București, a publicat recent în cinci limbi cartea *Hatmanul Ivan Mazepa - cunoscut și necunoscut*. Textul monografic, adresat atât specialiștilor, cât și publicului larg, a fost tipărit în limbile ucraineană, engleză, poloneză, franceză și română. Astfel i s-a asigurat o largă circulație.

De la început trebuie să remarc calitatea domnului Rendiuk de a fi scris într-o foarte frumoasă și corectă limbă literară românească. Fără a-l lăuda, pot afirma sincer, convins, că dl. Rendiuk, din punctul de vedere al exprimării este superior multor scriitori români cu pretenții de ziariști, romancieri, critici literari, poeți etc. Aceeași remarcă pot să o fac și în legătură cu textul prezentat în limbile engleză și franceză.

Titlul cărții este bine venit. Bazându-se pe o documentație bogată, autorul aduce în fața cititorului o serie de date noi, necunoscute, asupra vieții și activității hatmanului Ivan Mazepa. Ele sunt infiltrate, împănate în cele cunoscute până în prezent.

În legătură cu terminologia întrebuițată în lucrare, cred, ar trebui să fie aduse unele corecturi. Spre pildă, s-a scris că în tinerețe Ivan Mazepa a fost pisar general. Termenul ar indica un simplu copist de acte în cancelaria lui Petru Doroșenko,



hatmanul cazacilor de pe malul drept al Niprului. În realitate, Ivan Mazepa a deținut o dregătorie mult mai importantă, de conducător al cancelariei și mesager al hatmanului către țar. Aceasta ar corespunde în limba română cu dregătoria de postelnic¹. Al doilea termen nefericit folosit este cel de ospătar. S-a scris că regele Stanislav Lesczinsky l-ar fi trimis pe „ospătarul” său ca sol. În realitate, este clar că autorul s-a referit la un boier care deținea dregătoria de stolnic.

Ivan Mazepa, prin originea și educația lui, părea destinat conducerii Ucrainei. El provenea dintr-o familie de fruntași ai cazacilor. Era fiul ui Stepan Adam și al Marinei, din stanția Mazepinți, de lângă Biela Tĕrkva. Născut la o dată incert precizată în anul 1640, el a fost bine educat la colegiile iezuite din Varșovia și din Bar, la Academia Movileană din Kiev, la curtea regelui Poloniei. Între anii 1656-1659 a călătorit în Olanda, în statele germane, în Franța și, probabil, în Anglia. Acolo a învățat meșteșugul armelor. A revenit în Ucraina, unde a intrat în slujba lui Petru Doroșenko, hatman al Ucrainei de vest, dincolo de malul drept al Niprului. În această calitate a progresat pe scara social-politică, îndeplinind multe misiuni către curtea țărilor de la Moscova. La 25 iulie 1687 a fost ales hatman al Ucrainei în adunarea de pe fluviul Kolomak. Atunci, acolo, conducătorilor militari ai cazacilor li s-a impus să facă noi concesii Kremlinului.

După anul 1654, după Rada din Pereiaslav, frunțașilor cazacilor li se impunea, la fiecare alegere de hatman, să acorde noi privilegii țărilor pravoslavnice. Această situație a determinat conturarea programului politic al lui Ivan Mazepa. El a urmărit unificarea tuturor pământurilor ucraineene. Intenția lui era să ajungă până la litoralul Mării Negre, aflat unde stăpâneau teoretic haniii tătari din Hoarda Crimeei. Și-a fixat reședința în orașul Baturin, devenit noua capitală a Ucrainei. A procedat astfel pentru a marca o schimbare. Apoi a stabilit ca punct de retragere cetatea otomană Bender (fosta cetate moldovenească Tighina) de pe Nistru, la granița unde era stăpânirea politică a domnului Moldovei, Constantin Duca, ce se întindea atunci și la est de fluviul Nistru. Hatmanul Ivan Mazepa și-a dat seama că pentru a-și putea atinge scopul – de unificare a întregii Ucraine – era obligat să ducă o politică de echilibru între cele trei mari puteri dominante ale zonei, Imperiul Țarilor, Rzeczpospolita și Sublima Poartă. A dat dovadă de abilitate și înțelepciune. A folosit cultura și biserica ortodoxă în acțiunea de unificare. A ridicat școala movileană din Kiev la rangul de Academie, a ctitorit o seamă de biserici în stilul barocului ucrainean, așa cum au fost cele din Kiev, Baturin, Bender, Pereiaslav etc. Și, în fine, în anul 1708, a plătit din banii săi tipărirea în Alep, în limba arabă, a Noului Testament. A încercat și a reușit să întrețină bune relații cu Sfântul Mormânt și cu Patriarhia din Ierusalim, în frunte, atunci, cu patriarhul Hrisant Nottaras. A dezvoltat raporturi diplomatice și cu domnii români Șerban Cantacuzino (1678-1688) și Constantin Brâncoveanu (1688-1714), cu frații Cantacuzino, Constantin stolnicul și Mihai spătarul, adevărate modele pentru el în politica de echilibru. În anul 1704 nu s-a împăcat cu programul colonelului Palii. Împotriva lui, Mazepa a susținut literații ucraineni, creatori ai unor opere ce serveau cauza unificării și întăririi luptei pentru independență.

Hatmanul Ivan Mazepa a sprijinit și refacerea moșiilor și ocinelor căzăcești luate de țari și de regii polonezi. Astfel, a obținut bani cu care l-a ajutat pe țarul Petru I

¹ În textul scris în limba franceză se întrebuițează corect termenul de conetable.

în războiul nordic împotriva regelui Suediei, Carol XII (1697-1718). În momentul în care Ivan Mazepa și-a dat seama că țarul Petru I dorea să-și extindă imperiul cucerind întreaga Ucraină, s-a orientat către o alianță cu Sublima Poartă și cu Carol XII. A avut ghinion. La 27-28 iunie/7-8 iulie 1709, în bătălia de lângă localitatea Poltava, țarul Petru I a obținut o strălucită victorie împotriva regelui Carol XII. Regele Suediei și oastea lui s-au refugiat în Cetatea Bender. După un timp, au plecat prin Moldova, în Țara Românească și în București, unde, probabil, au contribuit la ridicarea astăzi dispărutului turn al Colței.

Hatmanul Ivan Mazepa, urmărit de cumplitul și neiertătorul țar Petru I, a fugit, pentru a se adăposti, între zidurile cetății otomane Bender. Acolo a murit, la o dată insuficient precizată, se pare, la 2 octombrie 1709. La un moment dat, osemintele lui au fost strămutate și reînchinate în fosta Biserică Sf. Gheorghe din Galați². S-a procedat astfel, pentru a rușii, răzbnunători, să nu profaneze osemintele hatmanului Ivan Mazepa, erou al poporului ucrainean. În zilele noastre, în orașul Galați se înalță și un bust al hatmantului Mazepa. Oare este suficient?

Cartea se încheie cu un capitol cuprinzând legendele generate de personalitatea lui Ivan Mazepa. Nu trebuie uitat că unele legende, ca cea a legăturii cu contesa Falbowska și pedepsirea lui Mazepa prin legarea de coada unui cal nărvaș au influențat scriitorii cu renume universal, cum a fost lord Byron. Ele au avut o mare circulație, ca și o parte a versurilor scrise de Ivan Mazepa.

Carte, plină de informații și în legătură cu relațiile cu Constantin Brâncoveanu, regăsite și în colecția de documente *Călători străini despre țările române*, este recomandată și recomandabilă pentru calitățile ei de document și de operă literară.

În fine, nu se poate omite a se anunța cititorului că această carte este însoțită de 50 ilustrații color și alb negru. Ele susțin foarte bine cuvântul scris. Ar fi fost util, pentru text și pentru lector, ca planșele să fie mai mari, de dimensiunea unei pagini, pentru a fi mai bine descifrate.

Radu Ștefan Vergatti

² Biserica Sf. Gheorghe din orașul port dunărean Galați a fost demolată în anul 1962, pe o parte a locului în care s-a aflat fiind construit un bloc de locuințe.